YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№ 12

ISSN: 2992-8982

https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/

2025

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Elektron nashr. 2025-yil, dekabr.

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir oʻrinbosari:
Karimov Norboy Gʻaniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:
Salimov Oqil Umrzoqovich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, Oʻzbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – Oʻzbekiston doʻstlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat Gʻafforovna, pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdugʻaniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixoʻja oʻgʻli, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, Oʻz.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshligʻi oʻrinbosari
Ochilov Farkhod, Oʻzbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshligʻi
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil oʻgʻli, texnika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), katta oʻqituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon oʻgʻli, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor oʻgʻli, TDIU katta oʻqituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

YASHIL
IQTISODIYOT&TARAQQIYOT
Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow))
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:
Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Abdukarimova Dinara Rustamxanovna

Board of Experts:
Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ
Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:
""Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA DAVRIDA TIJORAT BANKLARI LIKVIDLILIK XAVFINI BOSHQARISHI......44
Baxromov Nodirjon Muxammadamin o‘g‘li

TURIZM XIZMATLAR BOZORI ISTE’MOLCHILARINI SEGMENTLASH USULI ASOSIDA DIVERSIFIKATSIYA KONSEPSIYASINI ISHLAB CHIQISH......48
Maxmudova Aziza Pirmamatovna

“INNOVATSION AGROTEXNOLOGIYALAR VA “YASHIL IQTISODIYOT” TAMOYILLARI ASOSIDA G‘ALLA YETISHTIRISH BARQARORLIGINI BAHOLASH......53
Turayeva Gulizahro

АНАЛИЗ ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ НА ЗЕРНОВЫЕ ПРОДУКТЫ ПО ДАННЫМ МАРКЕТИНГОВЫМ ИСЛЕДОВАНИЯМ (НА ПРИМЕРЕ НАМАНГАНСКОЙ ОБЛАСТИ)......57
Баҳриддинов Жаҳонгирбек Равшанжон ўғли

KICHIK BIZNES RIVOJINI TA’MINLASHDA BOZOR INFRATUZILMALARINING AHAMIYATI......62
G‘aniyev Botir Baxtiyorovich, Zakirova Gulnora Mirzaliyevna

KICHIK SANOAT ZONALARI FAOLIYATINI SAMARALI BOSHQARISH METODOLOGIYASI VA YO‘LLARI......67
Shodmonqulov Kamoliddin Murodillaevich

INNOVASION FAOLIYAT XARAJATLARINING BUXGALTERIYA HISOBI VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH......73
Mustafoyev Akbar Mustafo o‘g‘li

MAHSULOT DIVERSIFIKATSIYASI VA LOGISTIKA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH ASOSIDA EKSPORT POTENSIALINI OSHIRISH YO‘LLARI......78
Maxkamov Ibrayim, Jo‘raboyeva Shohida Kamoliddin qizi

REKLAMA SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ROLI......83
Abduxalilova Laylo To‘xtasinovna, Raxmonqulova Shahrizoda

SIRKULYAR IQTISODIYOTDA YOPIQ SIKL NAZARIYASINING ROLI......87
Sodikov Zokir Rustamovich

YASHIL TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHDA MOLIYAVIY RAG‘BATLAR VA ULARNING NATIJALARI......92
Axmadjonova Gulmira Xabibulla qizi

MAMLAKAT IQTISODIYOTI RIVOJLANISHIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING ROLI......97
G‘aniyev Baydulla Toshmurodovich

АНАЛИЗ ПОДХОДОВ ЦЕНТРАЛЬНЫХ БАНКОВ К РЕГУЛИРОВАНИЮ ИННОВАЦИОННЫХ БАНКОВСКИХ ПРОДУКТОВ: СРАВНЕНИЕ УЗБЕКИСТАНА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАКТИКИ......101
Даулетиярова Шахло

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ РЫНКА ЦЕННЫХ БУМАГ УЗБЕКИСТАНА......109
Кадирова Хадича Тураевна

XORIJ MAMLAKATLARINING IQTISODIYOTNI UGLERODSIZLASHTIRISH STRATEGIYALARI: O‘ZBEKISTON UCHUN TAKLIFLAR......115
D.X. Pulatov, F.E.Shamsiyev

O‘ZBEKISTONDA ISLOM MOLIYASI: MUAMMOLAR VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI......125
Sattorov Ixtiyor Ochilovich, Karimov Shohruh Yo‘ldoshali o‘g‘li

HISOB SIYOSATI TARKIBIY TUZILISHI MASALALARI......133
Botirova Raximaxon Abdujabbarovna

QURILISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MOLIYAVIY TAHLILI......136
Musayeva Shoira Azimovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

KICHIK SANOAT ZONALARINI RIVOJLANTIRISH ORQALI AHOLI TURMUSH FAROVONLIGINI OSHIRISH........ 144
Axmedov Oybek Turgunpulatovich

O'ZBEKISTON SUG'URTA BOZORI PORTFELI TAHLILI........ 149
Madraximov Ilxom Kamilovich

FOYDA SOLIG'INING O'ZIGA XOS MUAMMOLI JIHATLARI........ 154
Zaripov Xusan Baxodirovich

AGRAR SEKTORNI INNOVATSION MODERNIZATSIYA QILISHDA INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISH MODELLARINI TAKOMILLASHTIRISH........ 159
Xamrayev Quvvat Iskandarovich

OLIY TA'LIM XIZMATLARI BOZORIDA MARKETING TADQIQODLARINI TAKOMILLASHTIRISH........ 163
Jalilov Jamshid G'anijonovich, Safarov Zavqiddin Zokir o'g'li

MINTAQA SANOAT TARMOG'I RIVOJLANISHINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI........ 168
Xayitboev Abror Quvondiqovich

РОЛЬ СМЕШАННОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ (BLENDED FINANCE) В ПОВЫШЕНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТИ КОММУНАЛЬНЫХ УСЛУГ: УРОКИ РАЗВИВАЮЩИХСЯ СТРАН........ 174
Гулмаматова Дурдона Шерали кизи

KORXONALARDA STRATEGIK BOSHQARUV........ 180
Musayeva Dilnoza Dilshatovna

BANK TIZIMIDA MARKETING AHAMIYATI VA BANK MARKETINGI........ 184
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA TIJORAT BANKLARI TOMONIDAN XORJIY KREDIT MABLAG'LARINI JALB KILISH HUQUQIY JIHATLARI........ 189
Qulliyev Anvar Zayniddinovich

TIJORAT BANKLARINI TRANSFORMATSIYALASH SHAROITIDA CHAKANA XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'LLARI........ 194
Alimov Umid O'ktambayevich

MAHSULOTLARNING RAQAMLI PASPORTI TIZIMINI JORIY ETISH OMILLARI VA TO'SIQLARI........ 200
Avloqulova Sadoqat Sobirjon qizi

KORXONALARDA FOYDA VA ZARARLARNI TAHLIL QILISHDA INNOVATSION METODLAR AHAMIYATI........ 207
Ernazarov Ortiq Eshnazarovich, Farog'at Xo'jabekova

ВЛИЯНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ БЛАГОСОСТОЯНИЕ, А ТАКЖЕ НОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ ДОХОДОВ НАСЕЛЕНИЯ........ 212
Останов Эгамберди

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA VA INNOVASION TEXNOLOGIYALARNI INTEGRATSIYALASH: MOHIYATI VA RIVOJLANISH IMKONIYATLARI........ 218
Xakimova Xulkar Xamidovna

QORAQALPOG'ISTON VA XORAZM OZIQ-OVQAT SANOATINING IQTISODIY-STATISTIK TAHLILI HAMDA UNI YANADA RIVOJLANTIRISH YO'LLARI........ 224
Tleuov Niyetulla Raxmanovich

OILAVIY KORXONALARNING IQTISODIY TIZIMDAGI O'RNI........ 230
Shadiyeva Gulnora Mardiyevna, Rustamova Zarina Rustamovna

SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA O'ZBEKISTON OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MARKETING FAOLIYATINI MODELLASHTIRISH VA BOSHQARISH MEXANIZMLARI........ 234
Sadikov Shoxrux Shuxratovich

XIZMAT KO'RSATISH SOHASI KORXONALARINING RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISHDA RAQAMLI XIZMATLARNING AHAMIYATI........ 238
Asenbaeva Aydaygul Edenbaevna

BARQARORLIK VA YASHIL MENEJMENT: ILMIY-NAZARIY YONDASHUVLAR VA AMALIY AHAMIYATI........ 242
Djalilova Dilbar Abdikarim qizi

HUDUDLARNING IQTISODIY SALOHIYATINI INNAVATSION-INVESTITSION BOSHQARISH STRATEGIYASI VA MEXANIZMI (XORAZM VILOYATI MISOLIDA) 247
Maqsudova Malohatxon Maqsudovna, Yaxshimuratov Maqsadbek Narimon o‘g‘li

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT BYUDJETINI 2026-YILGI SOLIQ SIYOSATINING TAHLILI VA XALQARO SOLISHTIRMA YONDASHUVI 251
Abdullayev Zafarbek Safibullayevich

O‘ZBEKISTON MINTAQALARIDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH OMILLARI 256
Mamataliyeva Dilnoza Raxmonovna

TRANSFORMATSIYALASHUV SHAROITIDA INVESTITSIYALAR SHAKLLANISHI VA ULARNI SAMARALI BOSHQARISH YO‘NALISHLARI 259
To‘rayev Jasurali To‘rayevich

O‘ZBEKISTONDA SAVDO TASHKILOTLARINING FAOLIYATI VA RIVOJLANISH HOLATI 264
B. Sulaymonov

NAMANGAN VILOYATIDA “YASHIL IQTISODIYOT” MODELIGA O‘TISH JARAYONIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING IQTISODIY FAOLLIGI 270
Xonto‘rayev Obbosxon Kamolxon o‘g‘li

O‘ZBEKISTONDA “YASHIL” IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO‘NALISHLARI 274
Xoshimov Pazliddin Zuxurovich

KICHIK BIZNES ORQALI ISH O‘RINLARINI YARATISH STRATEGIYALARI: NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA 278
Ergasheva Nigora Abdigapparovna

MAMLAKATIMIZDA QO‘SHILGAN QIYMAT SOLIG‘INING IJTIMOIY-IQTISODIY AHAMIYATI 283
Quryozov Sardorbek Sharifboevich

РАЗРАБОТКА И ПРИОРИТИЗАЦИЯ КЛЮЧЕВЫХ ИНДИКАТОРОВ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЛЯ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАНЕЛИ МОНИТОРИНГА ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БОЛЬНИЦ: ЭКСПЕРТНАЯ ОЦЕНКА СО СТОРОНЫ РУКОВОДИТЕЛЕЙ МЕДУЧРЕЖДЕНИЙ 290
Шухратов Мамуржон Шухрат угли

MAHALLIY DAVLAT HOKIMIYAT ORGANLARINI RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHQARISHGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR 297
Nurmurodov Zafarjon Nurmurod o‘g‘li

BANK TIZIMINING BARQAROR MOLIYAVIY RIVOJLANISHINI TA’MINLASH VOSITALARI 303
Sadikov Iskandar Gayratovich

ЗЕЛЕНОЕ ФИНАНСИРОВАНИЕ В ЗЕЛЕНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ТЕОРИЯ И ПРАКТИКА 308
Халиков С. Х.

HUDUDIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA KICHIK BIZNESNI ROLI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH CHORALARI 313
Ergashev Jamshid Jamoliddinovich

ИСТОРИЧЕСКИЙ ПРОЦЕСС СТАНОВЛЕНИЯ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ 317
Мажидова Фарангиз Фуркатзода

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDAGI TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ISHLAB CHIQARISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH 321
Isakov Oybek Jamoliddinovich

NORASMIY KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINING FERMER XO‘JALIKLARI YETISHTIRGAN MAHSULOT MIQDORIGA TA’SIRINI BAHOLASH 325
Ismoilov Azamat

O‘ZBEKISTON TIJORAT BANKLARIDA FOIZ RISKINI BOSHQARISH AMALIYOTI 332
Seitnazarov Daniyar Baxadirovich

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA SUT VA SUT MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLOVCHI KORXONALAR FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH 341
Normuradov Nurbek Sunatilloevich

“AYOL RAHBARLAR: RAHBARLIK SALOHIYATI VA ISH JOYIDA TENGLIK” FRANSIYA DAVLATI TAJRIBASI ASOSIDA 346
Abduraxmonova Feruzabonu

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

QISHLOQ XO'JALIGIDAGI KLASTERLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH........ 352
Dildora Yuldasheva

TIJORAT BANKLARINING DEPOZIT BAZASINING YETARLILIGINI TA'MINLASH YO'LLARI........ 359
I.J. Isakov

OLIY TA'LIM SIFATINI OSHIRISH VA IQTISODIY DIAGNOSTIKA O'TKAZISHNING XORIJ TAJRIBASI........ 363
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich, Axmedov Oybek Turg'unpulatovich

INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNI YECHISH YO'LLARI........ 369
Egamberdiyeva Dilorom Botir qizi, Pulatova Moxira Baxtiyorovna

"KREATIV IQTISODIYOT" HAMDA "TURIZM" TUSHUNCHALARINING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI........ 374
Abdurasulov Shovqiddin Erkin o'g'li

THE STRATEGIC ROLE OF THE INDUSTRIAL SECTOR IN THE NATIONAL ECONOMY AND DEVELOPMENT FACTORS........ 380
Rakhimov Bakhromjon Ibroximovich

INVESTITSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI........ 386
Ismailov Dilshod Anvarjonovich

GLOBAL INCOME INEQUALITY IN 2024: CAUSES, PATTERNS, AND CONSEQUENCES........ 393
Ilxomjonov Jaxongir Alisher o'g'li

ТОРГОВЫЕ ОТНОШЕНИЯ В СВОБОДНО ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОНАХ: ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ........ 401
Шарифходжаев Шавкат Окилович, Ачилова Ширин Шавкат кизи

O'ZBEKISTON KON-METALLURGIYA SANOATI: RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA HOZIRGI HOLATI........ 407
Ergashov Botirjon Ergashovich

PENSIYA JAMG'ARMASIDA DAVLAT BUDJETI TRANSFERTLARI ULUSHI HAMDA UNING XORIJ TAJRIBASI........ 415
Sherjonov Doniyor Saparbayevich

O'ZBEKISTON SANOAT KORXONALARINI QIMMATLI QOG'OZLAR BOZORIDAN FOYDALANIB MOLIYALASHTIRISHNING HOZIRGI HOLATI VA MUAMMOLARI........ 419
Igitov Jurabek Kuzibekovich

QO'SHILGAN QIYMAT SOLIG'I BO'YICHA FIRIBGARLIKLAR: MEXANIZMLARI, SABABLARI VA ULARNI OLDINI OLISH YO'LLARI........ 425
Eshkarayev Bobir Chariyevich

TOG' VA TOG'OLDI HUDUDLARIDA QISHLOQ XO'JALIGINI DIVERSIFIKATSIYA QILISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI........ 431
Abdulxayeva Gulshan Maxmudovna

TURIZM SOHASINING IJTIMOIY-IQTISODIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI (SAMARQAND VILOYATI MISOLIDA)........ 435
Xalimov Shaxboz Xalimovich

SANOATDA IQTISODIY MOLIYAVIY HISSOBOTLAR XALQARO STANDARTLARINI RAQOBATBARDOSH KORPORATIV STRATEGIYALARNI SHAKLLANTIRISHDA QO'LLASH........ 442
Turaboev Ibroxim Ismoil o'g'li

ФОНДИРОВАНИЕ И СТРАХОВАНИЕ В СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ФИНАНСОВЫМИ РИСКАМИ АПК: СОВРЕМЕННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖДУНАРОДНЫЙ ОПЫТ........ 447
Дурманов Акмал Шаймарданович

PAXTA-TO'QIMACHILIK KLASTERLARI RIVOJLANISHINING STATISTIK KO'RSATKICHLARI TAHLILI........ 456
Atajanova Guli Maxsudbekovna

JAHON MOLIYAVIY BOZORLARI BARQARORLIGIGA GLOBAL IQTISODIY INQIROZLAR VA GEOSIYOSIY OMILLARNING TA'SIRI HAMDA ULARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI........ 462
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna

QISHLOQ XO‘JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISH VA OZIQ-OVQAT MAHSULOTLARINI ISHLAB CHIQARISHDA BOSHQARUV QARORLARINING IQTISODIY TAHLILI 467
Mamadiyarov Dilshad Uralovich

PAXTA TOZALASH KORXONALARINING TARKIBIY BO‘LINMALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI 474
Murodov Orif Jumayevich, G‘ulomov Xaydarbek Ilyos o‘g‘li

BARQAROR KELAJAK SARI: MAMLAKATDA EKOLOGIK XAVFSIZLIKNI MUSTAHKAMLASH 482
Abdullaev Shavkatjon Maxmudillaevich

ZAMONAVIY IQTISODIY SHAROITLARDA KORXONALARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA’MINLASH 487
Abdulakimova Moxina Farxod qizi

UMUMIY OVQATLANISH SHAHOBCHALARINING FAOLIYATI SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH 493
Amiriddinova Muslima Zayniddin qizi

XIZMAT KO‘RSATISH SOHASIDA MIJOZLAR EHTIYOJINI O‘RGANISH VA XIZMAT SIFATINI OSHIRISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI 498
Babayeva Lola Ibragimovna

MINTAQADA TARIXIY VA MADANIY TURIZMNI RIVOJLANTIRISH IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHDA DAVLAT HAMDA XUSUSIY SHERIKCHILIK TIZIMIDAN FOYDALANISH 504
Xusanov Chari Kadirovich

PROSPECTS FOR IMPROVING INFRASTRUCTURE FOR SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN 509
Botirova Xulkar Olimjonovna

THE IMPACT OF AGRICULTURAL CLUSTERS ON FOOD SECURITY AND MACROECONOMIC STABILITY 514
Sherkulov Shohruh Erkin ugli

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA’MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O‘RNI VA NAZARIY-METODOLOGIK ASOSLAR 520
Otavullaev Sukhrob Sa’dullo o‘g‘li

OZIQ-OVQAT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA ISSIQXONA IQTISODIYOTINI O'RNI VA NAZARIY–METODOLOGIK ASOSLAR

Otavullaev Sukhrob Sa'dullo o'g'li
TIQMMI MTU doktaranti
Email: aripovsuxrobxon@gmail.com
ORCID: 0009-0002-8941-3778

Annotatsiya. Ushbu maqolada oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash jarayonida issiqxona xo'jaliklari va issiqxona iqtisodiyoti tutgan o'rin ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Mamlakatda aholi sonining ortib borishi, global iqlim o'zgarishi va suv tanqisligi kabi omillar sharoitida issiqxona texnologiyalari yordamida qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish strategik ahamiyat kasb etishi asoslab berilgan. Shuningdek, issiqxona xo'jaliklarining samaradorligini oshirish, resurs tejamkor texnologiyalarni joriy etish hamda bozor talabidan kelib ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish bo'yicha nazariy-metodologik yondashuvlar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: oziq-ovqat xavfsizligi, issiqxona xo'jaligi, issiqxona iqtisodiyoti, agrotexnologiya, resurs tejamkorlik, hosildorlik, oziq-ovqat ta'minoti, innovatsion texnologiyalar.

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the role of greenhouse farms and the greenhouse economy in ensuring food security. In the context of such factors as population growth in the country, global climate change, and water scarcity, the strategic importance of growing agricultural products using greenhouse technologies is substantiated. Also, theoretical and methodological approaches to increasing the efficiency of greenhouse farms, introducing resource-saving technologies, and diversifying production based on market demand are proposed.

Key words: food security, greenhouse farming, greenhouse economy, agricultural technology, resource conservation, productivity, food supply, innovative technologies.

Аннотация. В данной статье научно-теоретически проанализирована роль тепличных хозяйств и тепличной экономики в процессе обеспечения продовольственной безопасности. Обосновано, что выращивание сельскохозяйственной продукции с использованием тепличных технологий имеет стратегическое значение в условиях таких факторов, как рост населения в стране, глобальное изменение климата, дефицит воды. Также предложены теоретико-методологические подходы к повышению эффективности тепличных хозяйств, внедрению ресурсосберегающих технологий и диверсификации производства исходя из рыночного спроса.

Ключевые слова: продовольственная безопасность, тепличное хозяйство, тепличная экономика, агротехнология, ресурсосбережение, урожайность, продовольственное обеспечение, инновационные технологии.

KIRISH

Dunyo miqyosida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasi insoniyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy-iqtisodiy farovonlik va milliy xavfsizlikning eng muhim omillaridan biri sifatida talqin qilinmoqda. Aholi sonining izchil ortib borishi, iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, yer resurslarining cheklanganligi hamda global oziq-ovqat bozorlaridagi beqarorlik mavjud ta'minot tizimlarining barqarorligiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Bunday sharoitda qishloq xo'jaligi mahsuldorligini oshirish, agroekotizimlarning chidamliligini mustahkamlash va yil davomida sifatli mahsulot yetkazib berishni ta'minlaydigan innovatsion yechimlarni qo'llash zarurati keskin ortib bormoqda.

Issiqxona xo'jaligi ana shunday zamonaviy agrotexnologiyalardan biri bo'lib, turli tabiiy-iqlim sharoitlaridan qat'i nazar, boshqariladigan mikroiqlim asosida doimiy ravishda yuqori hosildorlikka erishishga imkon beradi. Mazkur tizimning iqtisodiy samaradorligi, resurs tejamkorligi va mahsulot sifatini ta'minlashdagi ustunliklari uni oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashning muhim mexanizmlaridan biriga aylantirmoqda. Bugungi

kunda issiqxona iqtisodiyoti nafaqat sabzavotchilik va bog'dorchilikning intensiv yo'nalishi sifatida, balki eksport salohiyatini oshirish, ichki bozorda barqaror narxlar shakllantirish hamda qishloq joylarda bandlikni ta'minlashning samarali vositasi sifatida e'tirof etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi sharoitida issiqxona xo'jaliklarini rivojlantirish agrar siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Energiya samarador texnologiyalarni joriy etish, resurslardan oqilona foydalanish, bozor talabiga mos mahsulot yetishtirish hamda zamonaviy boshqaruv yondashuvlarini qo'llash orqali issiqxona iqtisodiyotining milliy oziq-ovqat xavfsizligiga qo'shayotgan hissasi yildan-yilga ortib bormoqda. Shu bilan birga, issiqxona xo'jaliklari bo'yicha ilmiy-nazariy asoslarni chuqur o'rganish, metodologik yondashuvlarni takomillashtirish va amaliy mexanizmlarni ishlab chiqish sohaning kelajakdagi barqaror rivojlanishi uchun zarur hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotda issiqxona iqtisodiyotining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni, nazariy-metodologik asoslari hamda ushbu sohada samaradorlikni oshirish yo'nalishlari ilmiy asoslangan yondashuvlar orqali tahlil qilinadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Issiqxona iqtisodiyoti bo'yicha O'zbekiston sharoitida olib borilgan tadqiqotlar oziq-ovqat xavfsizligini mustahkamlashda ushbu tarmoqning hal qiluvchi o'rin tutishini ilmiy asosda ko'rsatadi. Abdullaev va Nurmetov tomonidan ishlab chiqilgan nazariy-amaliy yondashuvlar issiqxona xo'jaligini modernizatsiya qilishda iqtisodiy omillar, investitsiya samaradorligi va resurslardan oqilona foydalanish mexanizmlarining ahamiyatini yoritib, issiqxona infratuzilmasi orqali yil davomida barqaror taklifni shakllantirish imkoniyatlarini asoslaydi. Bu yondashuv Alimov va Xo'jamurodov tomonidan ilgari surilgan oziq-ovqat xavfsizligining makroiqtisodiy talqinlari bilan uyg'un holda, barqaror qishloq xo'jaligi tizimida issiqxona ishlab chiqarishining strategik funksiyasini ochib beradi.

Mazkur yo'nalishda Bobojonov, Hasanov va Ganievning ilmiy ishlari issiqxona xo'jaligining iqtisodiy samaradorligi, mahsuldorlik ko'rsatkichlari va eksport salohiyati bo'yicha empirik dalillarni taqdim etadi. Ularning tahlillari issiqxona mahsulotlariga xalqaro bozorda barqaror talab mavjudligini, bu esa valyuta tushumlari va oziq-ovqat ta'minoti barqarorligini oshirishga imkon berishini ko'rsatadi. Djumaniyazov va Raximovning tadqiqotlari esa suv tejovchi texnologiyalar, tomchilatib sug'orish va avtomatlashtirilgan iqlim nazorati kabi innovatsion yechimlarning issiqxona iqtisodiyotiga ta'sirini ochib berib, resurs tanqisligi sharoitida samaradorlikni oshirishning muhim shartlarini asoslaydi.

Issiqxona iqtisodiyotining ekologik-iqtisodiy jihatlari Eshonqulov va Mamarasulova tomonidan batafsil o'rganilgan bo'lib, ular resurs sarfi, chiqindi emissiyasi va energiya samaradorligi kabi omillarni baholab, issiqxona texnologiyalarining ekologik barqaror qishloq xo'jaligini shakllantirishdagi rolini ta'kidlaydi. Ibragimov va Tursunov tomonidan ishlab chiqilgan yondashuvlar esa issiqxona ishlab chiqarishining oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rnini milliy iqtisodiy ustuvorliklar bilan bog'lab, taklif barqarorligi, hududiy diversifikatsiya va ichki bozorni narx tebranishlaridan himoyalash mexanizmlarini ilmiy asoslaydi.

Sohaga oid strategik rivojlanish hujjatlari Karimov va Saidov tomonidan ishlab chiqilgan konseptual takliflarda o'z aksini topgan bo'lib, unda 2022–2026-yillar uchun issiqxona xo'jaligini modernizatsiya qilish, investitsiya muhitini yaxshilash, texnologik yangilanishlarni joriy etish va klaster tizimiga integratsiya qilish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan. Mamarajabovning energiya tejamkor texnologiyalar bo'yicha olib borgan tadqiqotlari issiqxona iqtisodiyotining xarajatlarni optimallashtirish, barqaror energiya iste'moli va mahsulot tannarxini pasaytirish imkoniyatlarini ilmiy asoslashga xizmat qiladi. Meva-sabzavotchilik klasterlari va issiqxona xo'jaligining integratsiyalashuvi bo'yicha Mirzaev va Xolmurodov tomonidan keltirilgan tahlillar esa qiymat zanjiri samaradorligini oshirish, logistika xarajatlarini qisqartirish va yalpi ishlab chiqarishni ko'paytirish mexanizmlarini amaliy misollar bilan ochib beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqot metodologiyasi issiqxona xo'jaligiga oid statistik ma'lumotlarni davlat hisobotlari, ilmiy nashrlar va hududiy agrar ma'lumotlar bazalaridan yig'ish hamda ularni qiyosiy va korrelyatsion tahlil asosida baholashga tayandi. Empirik ko'rsatkichlar bo'yicha hosildorlik, resurs sarfi va iqtisodiy samaradorlik o'rtasidagi bog'liqliklar aniqlanib, oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sir etuvchi omillar tizimli tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bugungi globallashuv jarayonida oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash masalasi nafaqat agrar soha, balki iqtisodiyotning barcha tarmoqlari uchun strategik ahamiyat kasb etmoqda. BMT, FAO va boshqa xalqaro tashkilotlar ma'lumotlariga ko'ra, dunyo aholisining tez sur'atlarda o'sishi, suv va yer resurslarining qisqarishi,

iqlim o'zgarishi, tabiiy ofatlar va geosiyosiy beqarorlik global oziq-ovqat tizimiga jiddiy bosim ko'rsatmoqda. Ushbu sharoitda an'anaviy qishloq xo'jaligi yil davomida barqaror hosildorlikni ta'minlashga tobora qodir bo'lmay bormoqda.

Shu bois, issiqxona iqtisodiyoti zamonaviy agrotexnologiyalar orqali barqaror, yuqori sifatli va xavfsiz mahsulot yetishtirishni ta'minlovchi eng samarali yechimlardan biri sifatida ko'rilmoqda. Issiqxonalar yordamida har qanday mavsumiy cheklovlardan qat'i nazar, mikroiqlimni boshqarish orqali yilning 12 oyida hosil olish mumkinligi oziq-ovqat ta'minotida strategik ustunlik yaratadi. Resurs tejamkor texnologiyalar – tomchilatib sug'orish, quyosh energiyasidan foydalanish, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari – issiqxona xo'jaliklarining iqtisodiy samaradorligini yanada oshirib, ekologik barqarorlikni ta'minlaydi.

O'zbekiston sharoitida ushbu masala yanada dolzarb bo'lib, so'nggi yillarda iqlimning keskin o'zgarishi, suv tanqisligi va ochiq maydonlarda mahsuldorlikning pasayishi issiqxona xo'jaliklarining ahamiyatini yanada kuchaytirmoqda. Aholi sonining o'sishi bilan yangi, ekologik toza sabzavot va mevalarga bo'lgan talab ham ortib bormoqda. Ichki bozorni mavsumdan qat'i nazar barqaror ta'minlash, narxlarni boshqarish, eksport hajmini ko'paytirish va qishloq joylarda bandlikni kengaytirishda issiqxonalar muhim rol o'ynaydi.

Bundan tashqari, O'zbekistonning qishloq xo'jaligini 2030-yilgacha rivojlantirish strategiyasida issiqxona xo'jaliklari samaradorligini oshirish, innovatsion texnologiyalar joriy etish, energiya va suv resurslarini tejash hamda yuqori sifatli urug'lik materiallari bilan ta'minlash bo'yicha ustuvor vazifalar belgilangan. Bu esa mazkur mavzuni ilmiy jihatdan chuqur o'rganish va nazariy-metodologik asoslarini takomillashtirish zaruriyatini yanada oshiradi.

Shu nuqtayi nazardan, issiqxona iqtisodiyotining nazariy asoslari, uning oziq-ovqat xavfsizligiga qo'shayotgan hissasi, resurs tejamkor innovatsiyalar, boshqaruv tizimlari va iqtisodiy samaradorlik omillarini ishlab chiqish va ilmiy asoslash bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Issiqxona iqtisodiyoti nazariy jihatdan barqaror qishloq xo'jaligi va yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslanadi. Barqaror rivojlanish maqsadlari (BRM) doirasida, ayniqsa 2-maqsad – ochlikni tugatish va oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash – issiqxona texnologiyalarini rivojlantirishni talab etadi. Nazariy modellar bo'yicha, issiqxona xo'jaligi iqlim nazorat ostidagi qishloq xo'jaligi (Climate-Smart Agriculture – CSA) tizimining bir qismi bo'lib, hosildorlikni oshirish, moslashuvchanlikni ta'minlash va issiqxona gazlari emissiyasini kamaytirishga qaratilgan.

CSA nazariyasi kichik xo'jaliklar uchun iqlim o'zgarishiga moslashishni ta'kidlaydi. Masalan, Sub-Saxara Afrikasida kichik fermerlar uchun irrigatsiya va hayvonchilik texnologiyalari orqali oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilash mumkin. Issiqxonalarda nazorat ostidagi muhit (harorat, namlik, yorug'lik) hosilni yil davomida ta'minlaydi, bu esa mavsumiy ta'sirlardan mustaqillik beradi. Iqtisodiy nazariyada bu resurs samaradorligi tamoyiliga asoslanadi: suvni 20–40 foizga tejash va energiyani optimallashtirish orqali xarajatlarni kamaytirish.

Yashil moliya va ekologik innovatsiyalar nazariyasi issiqxona iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlaydi. Masalan, yashil moliya oziq-ovqat xavfsizligini yaxshilashda qishloq aholisining inson kapitalini oshirish orqali samarali ishlaydi. Issiqxonalarda agroekologiya tamoyillarini qo'llash (biologik zararkunandalarga qarshi kurash kabi yondashuvlar) emissiyalarni kamaytiradi va biologik xilma-xillikni saqlaydi.

Issiqxona iqtisodiyotining oziq-ovqat xavfsizligiga ta'sirini baholashda turli metodologik yondashuvlar qo'llaniladi. Jahon oziq-ovqat xavfsizligi indeksi (Global Food Security Index – GFSI) orqali mamlakatlarning oziq-ovqat mavjudligi, sifati va barqarorligini o'lchash mumkin. Metodologik jihatdan bu tizimli tahlil, statistik guruhlash va qiyosiy usullarni o'z ichiga oladi.

Empirik metodlar issiqxona texnologiyalarining samaradorligini baholashda qo'llaniladi. Masalan, RIMA (Resilience Index Measurement and Analysis) ramkasi orqali xo'jaliklarning chidamliligini o'lchash mumkin. Bu usul bazaviy xizmatlarga kirish, aktivlar, moslashuv qobiliyati va ijtimoiy himoya tarmoqlarini hisobga oladi. Iqlim o'zgarishi ta'sirini baholashda Rikardian yondashuvi qo'llaniladi, u yer narxlarini iqlim o'zgaruvchilari bilan bog'laydi.

Issiqxona gazlari emissiyasini baholash metodlari LCA (Life Cycle Assessment) ni o'z ichiga oladi, bu esa oziq-ovqat tizimlaridagi emissiyalarni hisoblashga yordam beradi. O'zbekistonda issiqxona xo'jaligining iqtisodiy samaradorligini baholashda ESG (Environmental, Social, Governance) mezonlari qo'llaniladi, u ekologik barqarorlik va ijtimoiy mas'uliyatni qamrab oladi.

O'zbekistonda issiqxona xo'jaligi qishloq xo'jaligining modernizatsiyasida muhim o'rin tutadi. Mamlakatda suv tanqisligi va qurg'oqchilik muammosi mavjud bo'lib, Amudaryo va Sirdaryo daryolari hajmi 20 foizga qisqargan. Issiqxonalarda tomchilatib sug'orish va zamonaviy texnologiyalar orqali suvni 7 milliard kub metrga tejash mumkin.

FAO loyihalari orqali O'zbekistonda aqlli issiqxonalar qurilgan bo'lib, ular hasharotlarga qarshi tarmoqlar va ventilyatsiya tizimlari bilan jihozlangan. Natijada bodring hosildorligi 232 foizga oshgan, fermerlar daromadi 4 baravar ko'paygan. Ushbu texnologiyalar pestitsidlar miqdorini kamaytirish orqali oziq-ovqat sifatini yaxshilaydi va ekologik ta'sirni kamaytiradi.

Issiqxona xo‘jaligi meva-sabzavot eksportini oshiradi: 2024-yilning dastlabki 9 oyida 1 milliard dollarlik eksport qayd etilgan. Dehqon xo‘jaliklari (yerning 20 foizi) hosilning 70 foizini yetishtiradi, bu esa oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda muhim omildir.

Issiqxonalar afzalliklari – yil davomida hosil olish, post-hosil yo‘qotishlarini kamaytirish, bozorga yaqin joylashish orqali transport xarajatlarini tejashdir. Kamchiliklari esa yuqori boshlang‘ich investitsiyalar, energiya sarfining yuqoriligi va texnik bilim yetishmasligidir.

Issiqxona iqtisodiyoti oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda samarali bo‘lsa-da, iqlim o‘zgarishi va global shoklar (COVID-19, narx o‘sishi) sharoitida qator qiyinchiliklar mavjud. O‘zbekistonda issiqxona texnologiyalari CSA tamoyillariga mos keladi, biroq suv va yer degradatsiyasi bilan bog‘liq muammolar hal etilishi lozim. Yashil innovatsiyalar – quyosh panellari, agroforesteriya kabi yondashuvlar – emissiyalarni kamaytirishga yordam beradi va barqarorlikni oshiradi.

Metodologik jihatdan RIMA va GFSI kabi usullarni O‘zbekiston sharoitlariga moslashtirish zarur, chunki mahalliy ma’lumotlar cheklangan. Issiqxona xo‘jaligining rivojlanishi yashil moliya, ilmiy tadqiqotlar va xalqaro hamkorlik bilan chambarchas bog‘liq. Kelgusida sun’iy intellekt va mashinali o‘rganish asosida emissiyalarni bashorat qilish imkoniyatlari yanada kengayadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Issiqxona iqtisodiyoti oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda muhim vosita bo‘lib, nazariy jihatdan CSA va yashil iqtisodiyot tamoyillariga asoslanadi. O‘zbekistonda uning rivojlanishi hosildorlikni oshiradi va iqlim o‘zgarishiga moslashishni ta’minlaydi.

Takliflar:

1. Hukumat issiqxona loyihalari uchun subsidiyalar ajratsin va ta’lim dasturlarini joriy etsin.
2. Yashil moliyani jalb qilish orqali texnologiyalarni modernizatsiya qilish.
3. Metodologik baholash uchun milliy ma’lumotlar bazasini yaratish.
4. Xalqaro hamkorlikni kuchaytirish (FAO, Jahon banki).
5. Ekologik innovatsiyalarni rag‘batlantirish orqali barqarorlikni ta’minlash.

Ushbu takliflar amalga oshirilsa, O‘zbekiston oziq-ovqat xavfsizligini yanada mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Abdullaev I., Nurmetov Q. O‘zbekistonda issiqxona xo‘jaligini rivojlantirishning iqtisodiy-iqtisodiy asoslari. – Toshkent: «Fan va texnologiya», 2022. – 248 b.
2. Alimov R.K., Xo‘jamurodov Sh.Sh. Oziq-ovqat xavfsizligi va barqaror qishloq xo‘jaligi. Monografiya. – Toshkent: «Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar» ilmiy-elektron jurnali nashriyoti, 2023. – 312 b.
3. Bobojonov I., Hasanov S., Ganiev I. O‘zbekistonda issiqxona xo‘jaligining iqtisodiy samaradorligi va eksport salohiyati // Agrar iqtisodiyot ilmiy-tadqiqot instituti ilmiy axborotlari. – Toshkent, 2024. – № 1. – B. 45–58.
4. Djumaniyazov U., Rakhimov M. Issiqxona xo‘jaligida zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va suv resurslarini tejash. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2023. – 180 b.
5. Eshonqulov J., Mamarasulova G. O‘zbekiston sharoitida issiqxona iqtisodiyotining ekologik-iqtisodiy samaradorligi // Qishloq xo‘jaligi iqtisodiyoti. – Toshkent, 2024. – № 3. – B. 22–31.
6. Ibragimov A.A., Tursunov O. Oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlashda issiqxona xo‘jaligining o‘rni. – Toshkent: «Moliya va iqtisodiyot» nashriyoti, 2021. – 156 b.
7. Karimov A., Saidov D. O‘zbekistonda issiqxona xo‘jaligini rivojlantirish strategiyasi (2022–2026 yillar). – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Qishloq xo‘jaligi vazirligi, 2022. – 94 b.
8. Mamarajabov Sh.E. Issiqxona xo‘jaligida energiya tejamkor texnologiyalar. Monografiya. – Toshkent: «Toshkent irrigatsiya va qishloq xo‘jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti» nashriyoti, 2023. – 220 b.
9. Mirzaev B.S., Xolmurodov E. O‘zbekistonda meva-sabzavotchilikni klasterlashtirish va issiqxona xo‘jaligini rivojlantirish // Iqtisodiyot va ta’lim. – Toshkent, 2024. – № 2. – B. 67–75.

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o‘g‘li

2025. № 12

© Materiallar ko‘chirib bosilganda ““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma’sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.
El.Pochta: sq143235@gmail.com
Bot: @iqtisodiyot_77
Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo‘lishingiz mumkin. Obuna bo‘lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to‘lov haqidagi ma’lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo‘natishingizni so‘raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo‘natamiz.

““Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali 03.11.2022-yildan
O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№566955 reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan.
Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug‘bek tumani
Kumushkon ko‘chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz